

UDK: 658.8(497.6)

Pregledni rad

21. III. 2019.

ORNELA LEKO*

PRETPOSTAVKE I RAZVOJ DRUŠTVENO ODGOVORNOGA POSLOVANJA U BOSNI I HERCEGOVINI

SAŽETAK

Razvoj društveno odgovornih politika i praksi promatra se ne samo preko prizme konkurentske prednosti, nego kao ključan čimbenik za održivu budućnost tvrtke, ali i društva u cjelini.

Promocijom društveno odgovornoga poslovanja tvrtke šalju poruke različitim skupinama kao što su ulagači, potrošači, zaposlenici te tako ulažu u svoju budućnost. Niz dokumenata i deklaracija kao što su *UN Global Compact* i *Strategija održivog razvoja* naglašavaju važnost društveno odgovornoga ponašanja. Potrošači su sve svjesniji značenja takva ponašanja tvrtki te, u skladu s tim, imaju i očekivanja odgovornoga ponašanja. Činjenica je da globalno zatopljenje te sve veće iskorištavanje prirodnih resursa potiču primjenu društveno odgovornoga poslovanja (DOP-a), kako na državnim razinama i institucijama pisanjem raznih naputaka, globalnih ciljeva, tako i na korporativnim razinama uključivanjem u strategije kompanija. Održivi razvoj smatra se ključem opstanka društva.

U Bosni i Hercegovini društveno odgovorno ponašanje nejasno je i složeno definirano, zarobljeno u raljama složeno ustavno-pravnoga poretka države, fragmentiranosti BiH tržišta, nedovoljne razvijenosti zemlje, složenosti donošenja bilo kakvih odluka te filantropijskoga razmišljanja unutar kompanija. Proces približavanja Bosne i Hercegovine Europskoj uniji odvija se sporo. Godišnji izvještaji, smjernice i politike stalno ukazuju na potrebe bržega razvoja socioekonomskoga okruženja.

Cilj je ovoga rada prikazati ekonomske i pravne pretpostavke za razvoj društveno odgovornoga poslovanja u Bosni i Hercegovini. Za cjelovitiju sliku primjene DOP-a u praksi, bit će obrađeni primjeri tvrtki.

Ključne riječi: društveno odgovorno poslovanje, Bosna i Hercegovina, pravni okviri, održivi razvoj, tvrtka

* University of Mostar, Mostar, ornela.leko@gmail.com

1. UVOD

Razvijena društva sve više populariziraju koncept društveno odgovornoga poslovanja (DOP-a). Različite organizacije i institucije preko svojih aktivnosti potiču primjenu društveno odgovornoga poslovanja, a tvrtke ga uključuju u svoje razvojne strategije i o njemu izvještavaju. Tako dodatno potiču razvoj svijesti u društvu. Sasvim suprotna situacija je u nerazvijenim društvima koja su suočena s migracijama ljudi, ratovima i lošim ekonomskim trendovima. Uslijed brige za vlastitu egzistenciju, gotovo da ne ostaje prostora za suosjećanje. Postoji niz teorija DOP-a koje ukazuju na potrebu primjene društveno odgovornoga poslovanja za dugoročan opstanak društva u cjelini. Društvena odgovornost kao ideja spominje se još u 18. stoljeću početkom industrijske revolucije u Europi. Međutim, fenomen društveno odgovornoga poslovanja veže se za 20. i 21. stoljeće. Jedna od klasifikacija povijesnoga razvoja društveno odgovornog poslovanja definirana je u shemi (Tafra-Vlahović, 2011). U istoj shemi razdoblje od 1974. g. navodi se kao ono u kojemu su tvrtke društveno odgovorno poslovanje ugradile u svoje razvojne strategije i bitne odluke unutar samih njih.

„Korporativna društvena odgovornost ili društvena odgovornost poslovanja (DOP), predstavlja opredijeljenost tvrtke za unaprjeđenje dobrobiti zajednice kroz diskrecijsko-dragovoljno-poslovnu praksu i doprinose na račun vlastitih resursa, navodi se u knjizi.“ (Kotler i Lee, 2009, str. 14) Autori u knjizi, dragovoljnom opredijeljenosti tvrtki, definiraju svoje područje djelovanja. U američkim društvima društvena odgovornost definirana je strategijom poslovanja kompanije te one, uz to što podržavaju društveno odgovorne projekte, krajnjim korisnicima često, preko društveno odgovornoga poslovanja, komuniciraju svoje strateško određenje.

Vogel (2005) definira društvenu odgovornost poduzeća kao politike i programe privatnih poduzeća koji idu izvan zakonskih obveza kao odgovor na pritiske javnosti i očekivanja društva. Hopkins definira društveno odgovorno poslovanje kao „... pažnju kojom se, na etičan i društveno odgovoran način, odnosimo prema interesno-utjecajnim skupinama koje se nalaze izvan,

ali i unutar organizacije. Cilj društvene odgovornosti je da, uz očuvanje profitabilnosti, istodobno omogući stvaranje visokih standarda života za interesno-utjecajne skupine izvan i unutar poduzeća.“ (Hopkins, 2006, str. 299)

U priručniku *DOP za sve* (2014, str. 5), Europska komisija definirala je DOP kao „odgovornost poduzeća za njihov utjecaj na društvo.“ Poštivanje mjerodavnih zakona te kolektivnih ugovora između socijalnih partnera preduvjet su za ispunjenje te odgovornosti. Proces primjene DOP-a najznačajniji je unutar velikih korporacija i državnih kompanija, dok će za mala poduzeća taj proces vjerojatno ostati neformalan, a njegova će primjena ostati u zatvorenom krugu vlasnika i direktora.

2. DRUŠTVENO ODGOVORNO POSLOVANJE – PRIMJERI IZ PRAKSE

Suvremeno poslovanje od tvrtki očekuje veću i bržu mogućnost prilagodbe tržišnome okruženju. Društveno odgovorno poslovanje sve se više prihvaća i primjenjuje u tvrtkama razvijenih zemalja, što domaći potrošači mogu vidjeti putem digitalnih kanala. U vremenu globalizacije kada su kupcima nadohvat ruke proizvodi udaljenih zemalja i tržišta putem internetskih kanala, teško je održati konkurentnost. Implementacijom DOP-a u strategije poslovanja, tvrtke stječu konkurentsku prednost i osiguravaju dugoročniju održivost.

Američka tvrtka *Starbucks*, vodeća tvrtka po prodaji pržene kave, svoje poslovanje temelji na razvoju društvene, ekološke i ekonomske dobrobiti pod sloganom – *Grounds for Your Garden* (Talog za vaš vrt).¹

Lider u prodaji sportske opreme kampanjom *Puma Clever Little Bag* (Pumina mala pametna torba) utječe na razvoj svijesti o zdravijemu

¹ Talog je vrijedan izvor prehrane i ekološki čist. Tvrtka omogućava svojim kupcima uzeti izdvojeni talog kave za svoj vrt, koji donira parkovima i vrtovima, čime, uz osiguranje prirodnoga izvora prehrane, djeluje na rješavanju otpada.

Institut za društveno odgovorno poslovanje, <<http://www.idop.hr/hr/dop-trendovi/dop-u-svijetu/primjeri-dobre-prakse-dop-u-svijetu/starbucks-grounds-for-your-garden/>> pristupljeno 17. 11. 2018.

odnosu prema okolišu prilagodbom zamjenskih kutija za pakiranje obuće koje su PVC free.² Potaknuta smjernicama Globalne inicijative za izvještavanje, hrvatska tvrtka INA objavljuje ne-financijsko izvješće o društvenome i okolišnom utjecaju.³

Timberland je jedna od prvih tvrtki u svijetu koja svoje poslovanje temelji na očuvanju okoliša i socijalnoj osviještenosti. Svjetski poznate čizmiće, tzv. timberlenke ili kanađanke, proizvode se od reciklirane plastične boce.⁴

U Bosni i Hercegovini, prema dostupnim informacijama, ne postoji sustavnost u provedbi i izvještavanju kompanija o društveno odgovornom poslovanju.

Agencija *Prime Communications* prije nepune četiri godine provela je u čitavoj BiH istraživanje o DOP-u. Ponuđeni upitnik ispunjavale su tvrtke i novinari.⁵

2 Ovom kutijom reducirali su 65 % kutija za cipele, uštedjeli 8 500 tona papira, 1 mil l vode, 1 mil l goriva i 500 000 l dizela, reducirali su karbon-dioksid za 10 000 tona, <<http://www.idop.hr/hr/dop-trendovi/dop-u-svijetu/primjeri-dobre-prakse-dop-u-svijetu/pumas-new-sustainable-approach-to-packaging-video/>>, pristupljeno 16. 11. 2018.

3 *Izvješće o održivosti* je organizacijski izvještaj koji daje podatke o gospodarskim, ekološkim i društvenim rezultatima kompanije. Provođi dijalog s ključnim dionicima i daje mogućnost njihova uključivanja u teme o održivosti poslovanja koje su identificirali, <<http://www.idop.hr/hr/dop-trendovi/dop-u-hrvatskoj/u-ini-obiljezeno-20-godina-izvjestavanja-o-odrzivom-razvoju/>>, pristupljeno 17. 11. 2018.

4 *Timberland*, u partnerstvu s kompanijom *Thread International*, započeo je proizvodnju od recikliranih boca koje se sakupljaju u najsiriromašnijim dijelovima svijeta – na Haitiju i u Hondurasu. Na projektu je bilo angažirano više od 1 300 Haićana koji su sakupljali boce i prodavali ih, te su kasnije reciklirane i korištene za proizvodnju cipela. Ta je aktivnost doprinijela otvaranju brojnih radnih mjesta u Haitiju, recikliranju 765 000 plastičnih boca i uštede više od 115 mil. l vode. <<https://www.timberland.com/responsibility.html>>, pristupljeno 16. 11. 2018.

5 Prema izvješću iz istraživanja, ispitanici su kazali da 69,7 % tvrtki ima jasno napisan etički okvir poslovanja. Predstavnicima tvrtki (92 %) rekli su da je društveno odgovorno poslovanje uvršteno u njihove godišnje planove, međutim njih 87,5 % dodaje da su tvrtke u BiH okupirane drugim prioritetima i da će mnogo više vremena trebati da društveno odgovorno poslovanje zauzme značajno mjesto u BiH. Rezultati istraživanja pokazuju da oko 58 % tvrtki na području BiH ne pokazuju društvenu odgovornost, 13 % ispitanika smatra da tvrtke uopće nisu društveno odgovorne. Zanimljiv podatak svakako je da najveći postotak, čak 72,7 % ispitanika, navodi da njihove tvrtke prakticiraju ulaganje u sport kao najza-

Međunarodna znanstvenostručna konferencija *PR Days Mostariensis*, u organizaciji Filozofskog fakulteta u Mostaru, ove godine okupila je više od 60 stručnjaka iz zemlje i inozemstva. Cilj joj je bio prezentirati, istražiti i analizirati suvremene trendove odnosa s javnošću. Ovogodišnja tema konferencije bila je – Društveno odgovorno ponašanje/poslovanje, kojom se nastojalo potaknuti tvrtke, društvo, ali i pojedince, na važnost podržavanja i sudjelovanja u DOP-u.

Korporativna društvena odgovornost integrirana je u dugoročnu strategiju razvoja *HT Erone-ta*. S obzirom na činjenicu da tvrtka ima više od 1 000 zaposlenika, u stalnoj je komunikaciji sa svojim internim korisnicima implementacijom raznih aktivnosti kao što su: etički kodeks, zaštita na radu, razni oblici financijske pomoći zaposlenicima u slučaju teške bolesti i sl. Tvrtka zapošljava osobe s invaliditetom. Slanjem e-računa za svoje usluge smanjuje otpad. Opremajući kabinete i omogućavajući studentima posjete i rad preko studentskoga servisa, njeguje dobre odnose i održava profesionalnu suradnju sa Sveučilištem u Mostaru.⁶

Bosnalijek Sarajevo je tvrtka koja je u BiH prva dobila okolišnu dozvolu za sva postrojenja i pogone.⁷

stupljeniju kategoriju DOP-a. Po mišljenju novinara tvrtke bi trebale ulagati najviše u obrazovanje, zatim u rješavanje socijalnih problema i ekologiju. *Prime Communications* Sarajevo, *Društveno odgovorno poslovanje u Bosni i Hercegovini*, mart-april 2015.

6 *HT Eronet* bio je partner projekta *Let's Do It BiH* koji je dio svjetskoga projekta *Let's Do It World*, u kojemu sudjeluje 168 zemalja u kojima je očišćeno 13 350 tona otpada i zasađeno 446 218 sadnica. <<http://intranet/Stranice/Dru%c5%a1tvena.aspx>> pristupljeno 12.11.2018.

7 Ulaganjem u niskoemisijске tehnologije, u skladu sa zakonskim propisima i ISO 14001 standardom, osigurava smanjenje emisije u zrak, reducira emitiranje buke u okoliš, a izgradnjom i puštanjem u rad postrojenja za tretman tehnoloških otpadnih voda, osigurava njihovo prečišćavanje prije ispuštanja u recipijent. *Bosnalijek*, Sarajevo; Korporativna odgovornost; <<http://www.bosnalijek.ba/okolinska-odgovornost>> pristupljeno 12. 11. 2018.

3. EKONOMSKE PRETPOSTAVKE ZA RAZVOJ DOP-A U BOSNI I HERCEGOVINI

Značaj i primjena društveno odgovornoga poslovanja u svijetu pokazatelji su puta uspjeha za zemlje u razvoju kao što je Bosna i Hercegovina. Nadalje, stvarnost u BiH, po pitanju ekonomskih pokazatelja, još nije dobra podloga za ozbiljnije razgovore o primjeni DOP-a. Različiti sporazumi i paketi mjera definiraju prijedloge unapređenja razvoja države, koji su neophodni, prije svega, za ekonomski razvoj zemlje. BiH se već dulje vrijeme nalazi na tranzicijskome putu.

BiH nema decidne strategije razvoja ni relevantne sektorske strategije koje bi davale informacije domaćim i inozemnim ulagačima u kojem se pravcu zemlja želi razvijati. Iako ima nacрте strategija i akcijske planove, njihova je provedba otežana ili usporena zbog složenosti državnoga uređenja, više razina vlasti, kao i administrativnih barijera. Federalni zavod za programiranje razvoja BiH izdaje godišnji izvještaj Konkurentnost BiH (2017. – 2018.) koji je koristan izvor usporednih informacija o glavnim prednostima i nedostacima pojedinih zemalja, u skladu s mjerenjem čimbenika koji utječu na konkurentnost i produktivnost gospodarstva u državi. Na osnovi pokazatelja donositelji odluka mogu identificirati izazove, kao i prepoznati prednosti zemlje pri dizajniranju strategija ekonomskoga rasta. Rast brutoproizvoda dovodi do ekonomskoga rasta zemlje, čime se poboljšava životni standard, a cilj ljudskoga napretka orijentiranoga prema čovjeku jest povećanje održivoga i ravnopravnog blagostanja za stanovništvo cijele zemlje.

I ove je godine, po indeksu konkurentnosti, BiH najmanje konkurentna od svih zemalja europskoga kontinenta i nalazi se na 103. mjestu od ukupno 137 zemalja. Kada se promatraju faze razvoja, BiH se nalazi u drugoj fazi razvoja, s još 31 zemljom. Struktura čimbenika koji najviše ometaju poslovanje u BiH te tako najviše utječu na nisku razinu konkurentnosti bosanskohercegovačke ekonomije, definirani su najvećim ocjenama kao što su: neučinkovitost državne administracije – 14,2, korupcija – 11,5, porezne stope – 10,5, politička nestabilnost – 9,7, vladina nestabilnost – 9,3, pristup financiranju – 8,8. Indeks održivoga razvoja predstavljen je na

Svjetskom ekonomskom forumu 2017. g. Podatci indeksa održiva rasta mogu se vremenski uspoređivati da bi pokazali je li zemlja ekonomski više ili manje održiva. Od 103 zemlje u kojima su bili dostupni podatci, 51 % njih bilježi lošije ocjene tijekom posljednjih pet godina. Upravo to potvrđuje zabrinutost javnosti kada je riječ o širokome društvenome napretku i naglašava izazove s kojima se suočavaju oni koji donose odluke. Kod 42 % zemalja, indeks održiva rasta je u padu, iako je BDP po glavi stanovnika u porastu. U tri četvrtine tih slučajeva, nejednakost u bogatstvu bila je glavni krivac takva stanja, dok je u svim zemljama nejednakost porasla za 6,3 % tijekom spomenutoga razdoblja Konkurentnost BiH (2017. – 2018.).

Učinkovita tržišta i makroekonomska stabilnost neophodni su za ekonomski rast. Bosna i Hercegovina ostvarila je rast bruto domaćega proizvoda od 3 %, što je nepromijenjena stopa rasta u odnosu na 2016. g. Ekonomski je prostor u zemlji složen te predstavlja prepreku integraciji prema europskoj i svjetskoj ekonomiji. Prema Izvještaju o lakoći poslovanja za 2016. g., BiH zauzima 86. mjesto od ukupno 190 rangiranih zemalja. Administrativne prepreke otežavaju razvoj poslovnoga okruženja. Visoka stopa nezaposlenosti u 2017. g. iznosila je 20,5 %. Prema Globalnom inovacijskom kodeksu BiH je, od 126 zemalja, zauzela 77. mjesto. Što se tiče obrazovnoga sustava u BiH, najugroženija su djeca s posebnim potrebama, djeca povratnici i socijalno ugroženi. Najsiromašnijih 20 % stanovništva prima svega 36,8 % od ukupnoga proračuna socijalne pomoći (Izvještaj o razvoju BiH, 2017). Preduvjet akumulacije čimbenika ekonomskoga rasta je javna uprava.

Ulaskom u EU zemlje članice završile su taj proces, a rezultat su bile velike institucionalne promjene u kratkome razdoblju. BiH se još nalazi na tranzicijskome putu i integriranje ovisi o brzini i učinkovitosti institucionalnih promjena te poboljšanju ekonomskoga stanja u zemlji. Ispunjavanjem toga cilja otvara se mogućnost investicije neophodne za održivi ekonomski rad te više radnih mjesta i jača socijalna koheziju.

Porast inflacije od 0,2 % utjecao je na manju kupovnu moć, iako je prosječna plaća u BiH 2017. g. bila veća za 1,5 % u odnosu na prethodne godine. BiH se nalazi ispod prosjeka zemalja u razvoju,

s udjelom od 35,7 %, te i dalje spada u umjereno zaduženu zemlju.

Za tranzicijske zemlje od važnosti je ulaganje stranoga kapitala. Iako je globalni trend ulaganja manji za 16,3 %, u Bosni i Hercegovini trend ulaganja blago je povećan. U 2017. g. BiH je zadržala kreditni rejting, gdje je, prema ocjeni agencije *Standard&Poor's*, potvrđeno da BiH spada u kategoriju „B sa stabilnim izgledima“. Time je BiH, s obzirom na svoju ocjenu, u skupini zemalja s rizičnim ulaganjem. *EBRD* (2017. – 2018.) u svome izvješću o tranziciji navodi da je u BiH došlo do zastoja provedbi reformi, gdje je privatizacija navedena kao jedan od najvažnijih ciljeva u zastoju. Napredak se vidi u tome što je BiH dostavila odgovore Europskoj komisiji te da je u završnoj fazi pristupanja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (Izvještaj o ekonomskim trendovima u BiH, 2017).

Na *Summitu o održivom razvoju* (2015) države članice Ujedinjenih naroda usvojile su Program održivog razvoja do 2030. g., koji sadrži 17 ciljeva održivoga razvoja s ciljem iskorjenjivanja siromaštva, borbe protiv neravnopravnosti i nepravde te rješavanje pitanja klimatskih promjena do 2030. g. BiH je potpisnik ovoga sporazuma u kojemu je iskazana volja nadležnih i upravljačkih razina vlasti za provedbu mjera održivoga razvoja.

Pokazatelji realizacije ciljeva održivoga razvoja u BiH još ukazuju na potrebu jače provedbe strukturnih reformi. Europska komisija za Bosnu i Hercegovinu (2016) u svome izvješću naglašava da je vidljiv određen napredak u rješavanju preporuka iz 2015. g. u pogledu ljudskih prava i pitanja manjina. BiH ima gotovo 170 000 relativno siromašnih kućanstava, a 561 284 korisnika primaju neki oblik socijalne pomoći. Svega 37 % žena bilo je zaposleno u 2015. g., a čak 60,9 % neaktivno, što je i dalje najniži stupanj zastupljenosti žena na tržištu rada u Jugoistočnoj Europi. Status žena po pitanju udjela u radnoj snazi, obrazovanju djevojčica i zdravlju majki, na globalnoj je razini napredovao. Najveća stopa nezaposlenosti u BiH je među mlađim osobama dobne skupine 15 – 24 i iznosila je čak 54,3 %. Nažalost, osobe s poteškoćama u razvoju, koje čine 8,3 % populacije, predstavljaju najugroženiju skupinu u bosanskohercegovačkome društvu. Socijalna

zaštita za ovu populaciju uglavnom je temeljena na novčanoj naknadi i smještaju u institucije. Bez obzira na rasu, naciju, spol, zdravlje je jedno od fundamentalnih prava svakoga čovjeka. Ipak, u Bosni i Hercegovini 15 % stanovništva nema javno socijalno osiguranje (Izvještaj o socijalnoj uključenosti BiH, 2016). U razdoblju od 1992. do 1995. svoje domove u BiH napustilo je približno 2,2 milijuna ljudi, što čini više od polovine prijeratnoga domicilnog stanovništva (Izvještaj o zakonodavnim i drugim mjerama, 2007).

4. PRAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIRI ZA IMPLEMENTACIJU DOP-A U BIH

Bosna i Hercegovina je suverena država s decentraliziranim politikom i administrativnom strukturom. Političko upravljanje podijeljeno je na više razina vlasti:

- vlast na razini države BiH (zakonodavna: Parlametarna skupština BiH, izvršna: Predsjedništvo BiH i Vijeće ministara BiH, sudska: Ustavni sud BiH i Sud BiH)
- dva entiteta: Federacija BiH i Republika Srpska
- Distrikt Brčko kao samoupravna administrativna jedinica pod suverenitetom BiH.

Ustavom BiH definirane su nadležnosti institucija i entiteta. Zaštita okoliša danas čini sastavni dio gospodarskoga i šireg socijalnog razvoja gotovo svake zemlje u svijetu. U svijetu se daje iznimna važnost očuvanju i zaštiti okoline kao preduvjet za održivi razvoj.

Pitanja zaštite okoliša nisu uključena u deset točaka u kojima su Ustavom Bosne i Hercegovine definirane nadležnosti državnih institucija, stoga spadaju pod sljedeću odredbu:

“Sve Vladine funkcije i ovlasti, koje po ovome Ustavu nisu izričito dodijeljene institucijama Bosne i Hercegovine, pripadaju entitetima.” (Članak III, stavak 3.); (Pregled pravnog i institucionalnog okvira za zaštitu okoliša BiH, 2011, str. 4) Temeljni izazov nalazi se u postojanju četiriju razina vlasti (država, entiteti, županije, općine). Sve to dodatno usložnjava donošenje i provedbu zakona, strategija, akata u zemlji. Postojeće zakonodavstvo nije usklađeno okomito te postoji mnogo praznina među zakonima na državnoj i

entitetskoj razini. Shematski prikaz razina vlasti u BiH (2012) prikazuje da je u Federaciji BiH za okoliš nadležno Federalno ministarstvo okoliša i turizma, u Republici Srpskoj Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju, a u Brčko distriktu Vlada. U Federaciji BiH također postoji po jedno ministarstvo za okoliš u svakoj od deset županija. Tako složena nadležnost pridonosi tromosti čitavoga sustava.

Uz financijsku i tehničku asistenciju programa EU-a (engl. *Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization* – CARDS), donesen je prvi set zakona za zaštitu okoliša u BiH. Cilj je bio izraditi zakone usklađene s europskim direktivama, te dodatno usklađene za oba entiteta i Brčko Distrikt (UNEP BiH, 2011).

Međuentitetski koordinacijski odbor za okoliš odobrio je ovaj set koji sadrži sljedeće zakone: Okvirni zakon o zaštiti okoliša, Zakon o zaštiti zraka, Zakon o zaštiti voda, Zakon o upravljanju otpadom, Zakon o zaštiti prirode, Zakon o Fondu za okoliš/Zakon o Fondu za zaštitu životne sredine. Zakoni su usvojeni u Republici Srpskoj 2002., Federaciji Bosne i Hercegovine 2003. i Distriktu Brčko 2004. Sadržaj tih zakona nije isti u obama entitetima i Brčko distriktu, ali su vrlo slični i ne postoje ključne razlike. Sve članice koje teže pridruživanju Europskoj uniji trebaju provesti proces aproksimacije propisa, tj. usklađivanja svih propisa, pravila i postupaka koji se primjenjuju u pristupnoj zemlji s pravnom stečevinom EU-a.

BiH je također ratificirala potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) 2008. Imajući u vidu da se Bosna i Hercegovina opredijelila za proces stabilizacije i pridruživanja Europskoj uniji, a da je sektor okoliša jedan od visokopozicioniranih prioriteta EU-a, Strategije zaštite okoliša Federacije BiH i RS-a dokumenti su koji će imati jednu od ključnih uloga na tome putu.

Druga ključna odrednica u definiranju strateških opredjeljenja jest prilagodba FBiH konceptu i filozofiji održivoga razvoja. Da bi se zacrtao put prema održivome razvoju, ukazala se potreba za izradom novoga strateškog dokumenta u kojemu su dana neka od bitnih načela i smjernica za postizanje održivog razvoja. Načelo održiva razvoja propisano je u Zakonu o zaštiti okoliša pod odjeljkom III., članak 5, u kojemu se navodi da

očuvanje i korištenje prirodnoga blaga ne smije nadilaziti okvire u kojima prirodni resursi to mogu nadoknaditi ili obnoviti (Službene novine FBiH, br. 33/2003 i 38/2009).

Najznačajniji zakoni o zaštiti čovjekove okoline u Bosni i Hercegovini (na razini Federacije) kontinuirano se nadopunjuju i prikazani su na stranicama Fonda za zaštitu okoliša, 2019. Uz zaštitu okoliša, jedan od preduvjeta za održivi razvoj, ali i ključan čimbenik približavanja BiH europskim integracijama, jest snažna borba protiv korupcije. Borbom protiv korupcije želi se povećati transparentnost i odgovornost institucija. U tome procesu posebno je važna uloga pravosuđa, koja je sve ovo vrijeme dobivala jaku podršku međunarodnih institucija. Brojne inicijative i međunarodne donacije usmjerene su na pružanje podrške pravosudnim institucijama na području BiH. Najznačajniji međunarodni dokumenti u području borbe protiv korupcije navode se u Planu borbe protiv korupcije (2018. – 2019.), koji je Bosna i Hercegovina potpisala i ratificirala.

S ciljem suzbijanja korupcije u Zaključcima Vijeća ministara BiH (2018) navodi se da je Vijeće usvojilo Strategiju i Akcijski plan za za borbu protiv korupcije 2015. – 2019. Drugi put od usvajanja startegije radi se monitoring provedbe strateških antikorupcijskih mjera, s ciljem informiranja o provedenim aktivnostima. Na 146. sjednici Vijeće ministara upoznalo se s Drugim izvješćem monitoringa provedbe Strategije za borbu protiv korupcije 2015. – 2019. i Akcijskim planom za provedbu Strategije za borbu protiv korupcije 2015. – 2019. Kao zaključak Vijeća navodi se potreba i ubrzanje svih aktivnosti za provedbu Strategije za borbu protiv korupcije.

Unatoč postojanju različitih međunarodnih akata koje je ratificirala BiH, kao i postojanju zakona unutar BiH koji reguliraju ovo područje, prema rezultatima istraživanja *Transparency International* (2018.), BiH se nalazi na 89. mjestu po indeksu percepcije korupcije, od ukupno 180 zemalja koje su obuhvaćene ovim istraživanjem. Ovu poziciju BiH dijeli s Indonezijom, Šri Lankom i Svazilandom.

Usporedbom rezultata posljednjih sedam godina može se vidjeti da je BiH čak i nazadovala. Ona je, prema indeksu demokracije koji je uključen i u CPI, svrstana među hibridne režime. Takve re-

žime karakteriziraju političke nepravilnosti, visok stupanj korupcije, pritisci na medije i gotovo nepostojeća vladavina prava. Zbog navedenoga *Transparency International* (2019) navodi potrebu spašavanja sustava od potpunoga propadanja i bezakonja.

Četvrti krug ocjenjivanja Grupe zemalja protiv korupcije (GRECO, 2018) definirao je 15 preporuka za prevenciju korupcije. Zaključeno je da nijedna preporuka nije zadovoljavajuće primijenjena. Točnije, 14 preporuka je djelomično implementirano, a dvije nisu (Izvješće o usklađenosti ma u BiH, 2018).

5. ZAKLJUČAK

Različite teorije društveno odgovornoga poslovanja mijenjale su se tijekom desetljeća; krenuvši od oca društveno odgovornoga poslovanja, Bowena, do današnjega vremena digitalizacije i milenijalaca.

Dvadeset prvo je stoljeće, a digitalno doba već u punome zamahu. Milenijalci nameću svoje karakteristike socijalne tolerantnosti, ekološke osviještenosti i miroljubivosti. Ciljevi održivoga razvoja globalno ulaze na vrata Bosne i Hercegovine. Država zarobljena u raljama složenosti upravljačkoga sustava, utopljena u administrativne barijere, s relativno svježim ranama od rata, polako prihvaća globalne ciljeve.

Istraživanje ekonomskih i pravnih pretpostavki za razvoj društveno odgovornoga ponašanja/poslovanja u Bosni i Hercegovini nailazi na iste barijere složenosti sustava, disperzirane odgovornosti, pojedinačnih sektorskih strategija, naputaka i akcijskih planova. U isto vrijeme, ekonomski pokazatelji nisu obećavajući za ozbiljna ulaganja stranih investitora. Visoka razina korupcije i neučinkovitosti usporava provedbu i primjenu zakona za brže i transparentnije poslovanje, čime BiH još više zaostaje za razvijenim zemljama. No, sve to ne mora predstavljati barijeru za pokretanje pojedinca, tvrtki, društva u cjelini. Tijekom pretraživanja podataka o društveno odgovornome poslovanju u Bosni i Hercegovini, za početak je dovoljno, na jednome mjestu, imati popis svih dobrih primjera iz prakse.

Značajan je bilo koji ekonomski, socijalni, pravni pokazatelj koji ukazuje na pozitivan trend.

Upravo iz primjera i iskustava zemalja u tranziciji mogla bi se razviti nova teorija društveno odgovornoga poslovanja.

Jesu li bosanskohercegovačke ekonomske i pravne pretpostavke barijera za ozbiljniji razvoj društveno odgovornog ponašanja/poslovanja u zemlji, ostaje za osobnu procjenu svakomu pojedincu i kompaniji. Naravno, vrijeme će pokazati, a istraživanja pomagati.

6. LITERATURA

Hopkins, M. (2006). *What is Corporate Social Responsibility all about*, JohnWiley&Sons, Ltd.: Journal of Public Affairs

Kotler, P. i Lee, N. (2009). *Društveno odgovorno poslovanje*, Zagreb, M.E.P., d.o.o.

Tafra-Vlahović, M. (2011). *Održivo poslovanje; Koncepti, upravljanje, komunikacija*, Zaprešić, Visoka škola za poslovanje i upravljanje s pravom javnosti „Baltazar Adam Krčelić“

Vogel, D. (2005). *The Market for Virtue – The Potential and Limits of Corporate Social Responsibility*, Brookings Institution Press, Washington DC

Bosnalijek, Sarajevo; *Korporativna odgovornost*; <http://www.bosnalijek.ba/okolinska-odgovornost>, pristupljeno 12. 11. 2018.

Direkcija za ekonomsko planiranje BiH, *Ekonomski trendovi, Godišnji izvještaj 2017.* < http://www.dep.gov.ba/dep_publikacije/ekonomski_trendovi/Archive.aspx?langTag=bs-BA&template_id=140&pageIndex=1>, pristupljeno 20. 10. 2018.

Direkcija za ekonomsko planiranje BiH, *Izvještaj o razvoju BiH, Godišnji izvještaj 2017.* < http://www.dep.gov.ba/razvojni_dokumenti/izvjestaji/Archive.aspx?langTag=bs-BA&template_id=140&pageIndex=1>, pristupljeno 25. 10. 2018.

EBRD, *Izvješće o tranziciji 2017-2018*, <<http://2017.tr-ebrd.com/countries/#>>, pristupljeno 22. 2. 2019.

- Federalni zavod za programiranje i razvoj BiH, *Konkurentnost 2017-2018* <http://www.fzzpr.gov.ba/download/doc/Konkurentnost+Bosni+i+Hercegovini+u+2017-+2018+godini.pdf/20c242e05fcdfbc3aab7a64c3412368c.pdf>, pristupljeno 27. 10. 2018.
- Fond za zaštitu okoliša, *Zakoni*, <<http://www.fzofbih.org.ba/v3/txt.php?id=60>> pristupljeno 24. 2. 2019.
- GRECO (2018). *Compliance Report Bosnia and Herzegovina; Fourth evaluation round; Group of States against Corruption, Council of Europe*, Strasbourg 2018. <<https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/16808acd50>>, pristupljeno 24. 2. 2019.
- Hrvatska udruga poslodavaca (2014). *DOP za sve*, Zagreb, <<https://www.hup.hr/EasyEdit/UserFiles/Petra%20Senti%C4%87/Prirucnik%20DOP%20HR.pdf>>, pristupljeno 25. 11. 2018.
- HT d.d., Mostar; Intranet stranica tvrtke HT ERONET <<http://intranet/Stranice/Dru%C5%a1tvena.aspx>>, pristupljeno 12. 11. 2018.
- INA, Hrvatska, <<http://www.idop.hr/hr/dop-trendovi/dop-u-hrvatskoj/u-ini-obiljezeno-20-godina-izvjestavanja-o-odrzivom-razvoju/>>, pristupljeno 17. 11. 2018.
- Institut za društveno odgovorno poslovanje, <<http://www.idop.hr/hr/dop-trendovi/dop-u-svijetu/primjeri-dobre-prakse-dop-u-svijetu/starbucks-grounds-for-your-garden/>>, pristupljeno 17. 11. 2018.
- Prime Communications Sarajevo, *Društveno odgovorno poslovanje u Bosni i Hercegovini*, ožujak – travanj 2015.
- Puma, <<http://www.idop.hr/hr/dop-trendovi/dop-u-svijetu/primjeri-dobre-prakse-dop-u-svijetu/pumas-new-sustainable-approach-to-packaging-video/>>, pristupljeno 16. 11. 2018.
- Shematski prikaz razina vlasti u Bosni i Hercegovini, (2012.) <<http://www.dei.gov.ba/dei/dokumenti/uskladjivanje/default.aspx?id=10275&lang-Tag=bs-BA>>, pristupljeno 1. 12. 2018.
- Službeni list BiH (2017.). *Plan borbe protiv korupcije 2018-2019*; <http://www.sluzbenilist.ba/UploadedImages/Plan%20borbe%20protiv%20korupcije%202017%20za%20stranicu.pdf>, pristupljeno 25. 10. 2018.
- Službene novine FBiH, br. 33/2003 i 38/2009, <https://www.paragraf.ba/propisi/fbih/zakon-o-zastiti-okolisa.html>, pristupljeno 7. 3. 2019.
- Timberland, USA, <<https://www.timberland.com/responsibility.html>>, pristupljeno 16. 1. 2019.
- Transparency International, 2019; *Indeks percepcije korupcije BiH*, <<https://ti-bih.org/index-percepcije-korupcije-bih-stagnira-paralizovana-korupcijom/>>, pristupljeno 24. 2. 2019.
- UNEP, (2011). *Pregled pravnog i institucionalnog okvira za zaštitu okoliša u BiH, Finalni nacrt*, <http://www.bhas.ba/dokumenti/Pregled_okvira_za_zastitu_okolisa-bh.pdf>, pristupljeno 1. 12. 2018.
- Vijeće ministara direkcije za ekonomsko planiranje; 2017., *Izvještaj o socijalnoj uključenosti BiH, Godišnji izvještaj (2016.)*. http://www.dep.gov.ba/dep_publikacije/pregledsocioekonkretanja/?id=1871, pristupljeno 3. 11. 2018.
- Vijeće ministara BiH, *Zaključci 146. sjednice Vijeća ministara BiH, stavak 27*. <http://www.vijece-ministara.gov.ba/saopstenja/sjednice/zakljuci_sa_sjednica/default.aspx?id=28618&lang-Tag=bs-BA>, pristupljeno 17. 11. 2018.

ASSUMPTIONS AND DEVELOPMENT OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

ABSTRACT

The development of socially responsible politics and praxis is viewed not only through the prism of competitive advantage, but as a key factor for sustainable future of a company, as well as for the society as a whole. By promoting corporate social responsibility, the companies send messages to different groups, such as investors, consumers, employees and in that way they invest in their future. A series of documents and declarations such as UN Global Impact and Strategy of Sustainable Development emphasize the importance of corporate social responsibility. Consumers are becoming more aware of such behaviour of a company, and following that they have the expectations of responsible behaviour. It is evident that global heating and increased exploit of natural resources initiate a change of the corporate social responsibility (CSR) on both the state and institutional levels through adoption of different instructions and global goals, and on corporate levels through inclusion in the companies' strategies. Sustainable development is considered the key to the survival of society. Corporate social behaviour in Bosnia and Herzegovina is unclear and defined in a complex way, trapped in the composite constitutional-legal system of the country, influenced by fragmentation of B&H market, insufficient development of the country, the complexity of adoption of any kind of decisions and philanthropic thinking within companies. The process of accession of Bosnia and Herzegovina to the EU runs slowly. Annual reports, instructions and politics are constantly indicating the need for quicker development of socio-economic environment. The goal of this work is to present economic and legal assumptions for the development of corporate social responsibility in Bosnia and Herzegovina. For the complete picture of the application of CSR in practice, the examples of companies will be elaborated.

Keywords: corporate social responsibility, Bosnia and Herzegovina, legal frameworks, sustainable development, company